

<https://doi.org/10.62837/2026.1.152>

GÜLBƏNİZ İSMAYILZADƏ
ADİU (UNEC)
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN DİL HAQQINDA ÇIXIŞI **XÜLASƏ**

Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışlarının əsas məğzi Azərbaycan dilinin milli kimliyin, dövlət müstəqilliyinin və milli-mənəvi dəyərlərin əsas sütunlarından biri kimi qorunması və inkişaf etdirilməsidir. Çıxışlarda Azərbaycan dilinin dövlət dili statusunun yalnız hüquqi norma kimi deyil, həm də ictimai şüurda, idarəetmədə, təhsildə və gündəlik ünsiyyətdə real şəkildə möhkəmləndirilməsinin vacibliyi xüsusi vurğulanır. Prezident qeyd edir ki, dil xalqın tarixi yaddaşı, mədəni irsi və milli özünüdərkini daşıyıcısıdır. Bu baxımdan Azərbaycan dilinin saflığının qorunması, yad dil elementlərinin nəzarətsiz şəkildə istifadəsinin qarşısının alınması və ədəbi dil normalarına riayət olunması dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir. Xüsusilə kütləvi informasiya vasitələrində, reklam mətnlərində, rəsmi sənədlərdə və təhsil sistemində dil mədəniyyətinin yüksəldilməsi mühüm vəzifə kimi təqdim olunur. Çıxışlarda qloballaşma şəraitində Azərbaycan dilinin inkişafı məsələsinə də toxunulur. Prezident İlham Əliyev beynəlxalq integrasiyanın əhəmiyyətini qəbul etməklə yanaşı, ana dilinə hörmətin və onun üstün mövqeyinin qorunmasının zəruri olduğunu bildirir. Xarici dillərin öyrənilməsi təşviq edilsə də, bunun ana dilinin kölgədə qalmasına səbəb olmamalı olduğu xüsusi qeyd edilir. Eyni zamanda, dövlət başçısı Azərbaycan dilinin elmi-texniki tərəqqiyə uyğunlaşdırılması, terminoloji bazanın zənginləşdirilməsi və rəqəmsal mühitdə dilin istifadəsinin genişləndirilməsini vacib hesab edir. Bu, dilin yalnız keçmişin mirası deyil, həm də müasir və gələcək inkişafın əsas alətlərindən biri olduğunu göstərir.

Ümumilikdə, Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışları Azərbaycan dilinin dövlətçilik ideologiyasının ayrılmaz hissəsi olduğunu, onun qorunması və inkişafının hər bir vətəndaşın mənəvi məsuliyyəti sayıldığını və bu sahədə ardıcıl dövlət siyasətinin həyata keçirildiyini aydın şəkildə ifadə edir.

Açar sözlər: Azərbaycan, dövlət dili, milli, dil, ana, dəyərlər, qloballaşma, rəqəmsal.

GİRİŞ

Müasir dövrdə dil yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də milli kimliyin, tarixi yaddaşın və dövlətçilik ideologiyasının əsas dayaqlarından biri kimi çıxış edir. Xüsusilə qloballaşma, informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı və mədəni integrasiyanın genişlənməsi şəraitində ana dilinin qorunması və inkişaf etdirilməsi məsələsi strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasında dil

siyasəti dövlətin milli maraqlarını, mədəni təhlükəsizliyini və ictimai bütövlüyünü təmin edən əsas istiqamətlərdən biri kimi formalaşmışdır. Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu yalnız Konstitusiyaya ilə təsbit olunmuş hüquqi norma deyil, eyni zamanda milli özünüdərk, tarixi varislilik və mədəni suverenliyin təzahürüdür. Dövlət dili cəmiyyətin bütün sahələrində – təhsil sistemində, dövlət idarəçiliyində, elmdə, mədəniyyətdə, kütləvi informasiya vasitələrində və gündəlik ictimai münasibətlərdə aparıcı rol oynayır. Dilin bu sahələrdə düzgün, sistemli və norma daxilində istifadəsi cəmiyyətin ümumi intellektual və mədəni səviyyəsinin göstəricisi kimi qiymətləndirilir. Bu kontekstdə Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışları və mövqeyi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət başçısının çıxışlarında Azərbaycan dilinin qorunması, zənginləşdirilməsi və müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsi məsələləri ardıcıl şəkildə vurğulanır. Prezident dilin milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olduğunu qeyd edərək, onun saflığının qorunmasını, ədəbi dil normalarına riayət edilməsini və yad dil təsirlərinin nəzarətsiz şəkildə yayılmasının qarşısının alınmasını mühüm vəzifə kimi irəli sürür. Eyni zamanda, müasir dünyada xarici dillərin öyrənilməsi zərurəti qəbul olunsay da, bu prosesin ana dilinə laqeydlik yaratmamalı olduğu xüsusilə qeyd edilir. Prezident İlham Əliyevin yanaşmasına görə, çoxdillilik inkişaf və integrasiya vasitəsi olsa da, ana dili hər bir vətəndaş üçün prioritet olaraq qalmalıdır. Bu balansın qorunması dil siyasətinin əsas məqsədlərindən biridir. Rəqəmsallaşma və elmi-texniki tərəqqi şəraitində Azərbaycan dilinin terminoloji imkanlarının genişləndirilməsi, elmi və texniki sahələrdə istifadəsinin artırılması da aktual məsələ kimi çıxış edir. Dövlət tərəfindən qəbul edilən proqram və konsepsiyalar dilin müasir çağırışlara uyğunlaşdırılmasına, onun gələcək nəsillərə dolğun və sistemli şəkildə ötürülməsinə xidmət edir.

Beləliklə, dil siyasəti Azərbaycan Respublikasında milli ideologiyanın, dövlət müstəqilliyinin və mədəni davamlılığın əsas sütunlarından biri kimi formalaşır. Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışları bu siyasətin ideoloji və praktik əsaslarını müəyyən edir, ana dilinə hörmətin və məsuliyyətli yanaşmanın hər bir vətəndaş üçün mənəvi borc olduğunu ön plana çıxarır.

TƏHLİL

Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışlarının təhlili göstərir ki, dövlət dili siyasəti Azərbaycan Respublikasında yalnız mədəniyyət sahəsinə aid məsələ kimi deyil, strateji və ideoloji əhəmiyyət daşıyan dövlətçilik amili kimi formalaşdırılmışdır. Bu çıxışlarda dilin funksional rolu geniş mənada təqdim olunur və onun siyasi müstəqillik, milli təhlükəsizlik və ictimai həmrəyliklə sıx bağlı olduğu vurğulanır. Təhlil baxımından diqqət çəkən əsas məqam dilin normativ-hüquqi statusu ilə real ictimai praktikası arasındakı əlaqənin ön plana çəkilməsidir. Prezident İlham Əliyev dövlət dilinin Konstitusiyada təsbit olunmasının kifayət etmədiyini, onun gündəlik idarəetmədə, rəsmi yazışmalarda, təhsil sistemində və informasiya

məkanında faktiki üstün mövqeyə malik olmasının vacibliyini qeyd edir. Bu yanaşma dil siyasətinin formal deyil, funksional xarakter daşdığını göstərir.

Çıxışların analizi həmçinin dil mədəniyyəti probleminin aktuallaşdırıldığını ortaya qoyur. Kütləvi informasiya vasitələrində, reklam sektorunda və ictimai məkanda dil normalarının pozulması Prezident tərəfindən milli dəyərlərə laqeyd münasibət kimi qiymətləndirilir. Bu kontekstdə dilin saflığının qorunması yalnız lingvistik məsələ deyil, milli şüurun və estetik zövqün formalaşdırılması baxımından mühüm sosial vəzifə kimi təqdim olunur. Qloballaşma şəraitində dil siyasətinə yanaşma da çıxışların mühüm analitik xəttini təşkil edir. Prezident xarici dillərin öyrənilməsini müasir inkişafın zəruri elementi kimi qəbul etsə də, bunun ana dilinin sıxışdırılması hesabına baş verməsini yolverilməz sayır. Bu mövqe balanslaşdırılmış dil siyasətini əks etdirir və milli identikliklə beynəlxalq integrasiyanın paralel inkişafını nəzərdə tutur. Digər mühüm aspekt Azərbaycan dilinin elmi, texnoloji və rəqəmsal mühitə uyğunlaşdırılmasıdır. Təhlil göstərir ki, Prezident dilin yalnız mədəni irs kimi qorunmasını deyil, eyni zamanda onun müasir terminologiya ilə zənginləşdirilməsini və innovativ sahələrdə istifadə imkanlarının genişləndirilməsini strateji məqsəd kimi müəyyən edir. Bu, dilin dinamik və inkişaf edən canlı sistem kimi qəbul edildiyini sübut edir.

Cədvəl 1: Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışlarında dövlət dili siyasətinin əsas istiqamətləri

Təhlil İstiqaməti	Əsas Məzmun	İctimai və Strateji Əhəmiyyəti
Dövlət dili siyasəti	Azərbaycan dilinin dövlət dili statusunun möhkəmləndirilməsi	Milli dövlətçiliyin və suverenliyin qorunması
Milli kimlik və dəyərlər	Dilin milli-mənəvi irsin daşıyıcısı kimi təqdim olunması	Milli özünüdərk və ictimai həmrəyliyin gücləndirilməsi
Dil mədəniyyəti	Ədəbi dil normalarına riayət olunmasının vacibliyi	İctimai şüurun və estetik zövqün formalaşdırılması
KİV və reklam dili	Media və reklam mətnlərində dil saflığının qorunması	Dilin degradasiyasının qarşısının alınması
Qloballaşma və dillər	Xarici dillərin öyrənilməsi ilə ana dilinin balansı	Milli identikliyin qorunaraq beynəlxalq integrasiya
Təhsil sistemi	Tədrisdə ana dilinin əsas ünsiyyət vasitəsi olması	Gənc nəslin dil və milli şüurunun formalaşması
Elmi və terminoloji inkişaf	Terminoloji bazanın zənginləşdirilməsi	Dilin elmi-texniki tərəqqiyə uyğunlaşdırılması
Rəqəmsal mühit	Azərbaycan dilinin rəqəmsal platformalarda tətbiqi	Dilin müasir informasiya məkanında davamlılığı

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi çıxışları və nitqləri əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir (president.az)

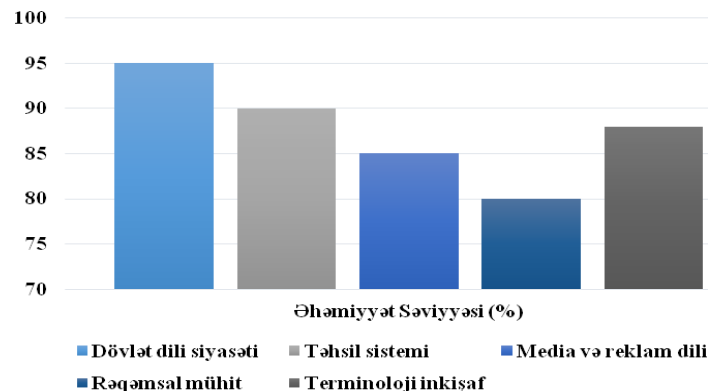
Cədvəl 1 də Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışlarında vurğulanan əsas istiqamətlər sistemli şəkildə ümumiləşdirilmişdir. Burada ilk növbədə Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi möhkəmləndirilməsi məsələsi ön plana çıxır və bu yanaşma dilin dövlət suverenliyi və milli idarəetmə mexanizmləri ilə birbaşa bağlı olduğunu göstərir. Dil yalnız hüquqi statusa malik vasitə kimi deyil, faktiki olaraq cəmiyyətin bütün sahələrində işlək mexanizm kimi təqdim olunur.

Cədvəl 1 də əks olunan digər mühüm məqam dilin milli kimlik və milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olmasıdır. Bu yanaşma dilin tarixi yaddaşı qoruyan, cəmiyyət üzvlərini birləşdirən və milli özünüdərk gücləndirən əsas amil kimi çıxış etdiyini nümayiş etdirir. Dil mədəniyyətinə xüsusi diqqət yetirilməsi isə ictimai şüurun və estetik zövqün formalaşdırılmasında dil normalarının əhəmiyyətini vurğulayır. Media və reklam sahəsində dilin düzgün istifadəsi məsələsinin cədvəldə ayrıca qeyd olunması müasir informasiya mühitində ana dilinin qorunmasının nə qədər aktual olduğunu göstərir. Qloballaşma və xarici dillərin təsiri fonunda ana dilinin mövqeyinin zəifləməməsi üçün balanslı yanaşmanın vacibliyi də cədvəldə öz əksini tapır. Bu, milli identikliyin qorunması ilə beynəlxalq inteqrasiyanın paralel şəkildə həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Təhsil sistemində ana dilinin əsas ünsiyyət və tədris vasitəsi kimi təqdim olunması gənc nəslin həm dil biliklərinin, həm də milli şüurunun formalaşdırılmasına xidmət edir. Eyni zamanda, elmi və terminoloji inkişaf istiqamətinin qeyd olunması Azərbaycan dilinin müasir elmi-texniki tərəqqiyə uyğunlaşdırılmasının dövlət səviyyəsində prioritet hesab edildiyini göstərir. Rəqəmsal mühitdə dilin tətbiqinin vurğulanması isə dilin yalnız ənənəvi deyil, həm də müasir informasiya cəmiyyətində yaşamasını və inkişaf etməsini təmin edən mühüm amil kimi qiymətləndirilir.

Ümumilikdə, cədvəl 1 Prezident İlham Əliyevin dil siyasətinin çoxşaxəli və sistemli xarakter daşdığını, dilin həm milli-mənəvi dəyər, həm də strateji inkişaf aləti kimi qəbul edildiyini aydın şəkildə əks etdirir.

Qrafik 1: Azərbaycan dil siyasətinin prioritet istiqamətləri üzrə statistik göstəricilər

Mənbə: Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışları əsasında müəllif tərəfindən şərti statistik məlumatlar üzrə tərtib edilmişdir (president.az)

Qrafik 1 də Azərbaycan dil siyasətinin əsas istiqamətləri üzrə prioritetlik səviyyəsi faiz göstəriciləri ilə əks etdirilir. Ən yüksək göstəricinin dövlət dili siyasətinə aid olması bu sahənin milli dövlətçilik baxımından aparıcı mövqeyə malik olduğunu göstərir. Bu nəticə Azərbaycan dilinin yalnız hüquqi statusa malik dil kimi deyil, eyni zamanda idarəetmə, rəsmi ünsiyyət və ictimai həyatın əsas elementi kimi qəbul edildiyini nümayiş etdirir.

Təhsil sisteminə yüksək faiz verilməsi ana dilinin gənc nəslin formalaşmasında əsas rol oynadığını göstərir. Bu, dil siyasətinin uzunmüddətli və davamlı xarakter daşdığını, milli şüurun və dil mədəniyyətinin məhz təhsil vasitəsilə möhkəmləndirildiyini sübut edir. Media və reklam sahəsində dilə ayrılan göstərici müasir informasiya məkanında ana dilinin qorunmasının aktuallığını əks etdirir və kütləvi təsir imkanlarına malik sahələrdə dil normalarına nəzarətin zəruriliyini ön plana çıxarır.

Qrafik 1 də rəqəmsal mühitin ayrıca istiqamət kimi göstərilməsi Azərbaycan dilinin müasir texnoloji platformalarda istifadəsinin dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olduğunu ifadə edir. Bu yanaşma dilin yalnız ənənəvi kommunikasiya vasitəsi deyil, eyni zamanda informasiya cəmiyyətində funksional alət kimi inkişaf etdirildiyini göstərir. Terminoloji inkişaf üzrə göstəricilər isə elmi-texniki tərəqqinin dilə uyğunlaşdırılmasının vacibliyini ortaya qoyur və Azərbaycan dilinin elmi potensialının artırılmasına yönəlmiş siyasəti əks etdirir.

Ümumilikdə, qrafik 1 Prezident İlham Əliyevin dil siyasətində balanslı və sistemli yanaşmanın mövcud olduğunu, dilin həm milli-mənəvi dəyər, həm də strateji inkişaf resursu kimi qiymətləndirildiyini aydın şəkildə göstərir.

NƏTİCƏ

Nəticə olaraq qeyd etmək olar ki, Prezident İlham Əliyevin dil haqqında çıxışları Azərbaycan dilinin müasir dövrdə yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda milli dövlətçiliyin, mədəni irsin və ictimai şüurun formalaşmasının əsas

dayağı kimi qiymətləndirildiyini göstərir. Bu çıxışlar dil siyasətinin təsadüfi deyil, məqsədyönlü və uzunmüddətli strateji xətt üzrə həyata keçirildiyini aydın şəkildə ortaya qoyur.

Aparılan təhlil sübut edir ki, Azərbaycan dilinin qorunması və inkişafı dövlət səviyyəsində prioritet məsələ kimi müəyyən edilmiş, onun ictimai həyatın bütün sahələrində – idarəetmədə, təhsildə, mediada və rəqəmsal mühitdə – tam funksional tətbiqi əsas hədəf olaraq irəli sürülmüşdür. Dilin saflığının qorunması, ədəbi normalara riayət olunması və terminoloji bazanın zənginləşdirilməsi milli-mənəvi dəyərlərin davamlılığını təmin edən əsas amillər kimi dəyərləndirilir.

Eyni zamanda, qloballaşma şəraitində xarici dillərin öyrənilməsinin təşviqi ilə ana dilinin üstün mövqeyinin qorunması arasında balansın saxlanılması Prezidentin dil siyasətinin mühüm cəhətlərindən biridir. Bu yanaşma Azərbaycan cəmiyyətinin beynəlxalq integrasiyaya açıq olmaqla yanaşı, milli kimliyini və dil müstəqilliyini qoruyub saxlamasına imkan yaradır.

Beləliklə, Prezident İlham Əliyevin dilə dair mövqeyi Azərbaycan dilinin həm tarixi-mədəni irs, həm də müasir inkişafın strateji resursu kimi qəbul edildiyini göstərir. Bu siyasət dilin gələcək nəsillərə ötürülməsini təmin etməklə yanaşı, onun müasir çağırışlara uyğun şəkildə inkişaf etdirilməsini və milli birliyin möhkəmləndirilməsini hədəfləyir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Əliyev, İ. H. (2013). *Azərbaycan dili və milli-mənəvi dəyərlər*. Bakı: Azər nəşr. 256 s.
2. Əliyev, İ. H. (2018). *Müstəqil Azərbaycan və dövlət dili siyasəti*. Bakı: Prezident Kitabxanası. 198 s.
3. Abdullayev, A. M. (2015). *Müasir Azərbaycan dilinin aktual problemləri*. Bakı: Elm və Təhsil. 312 s.
4. Həsənov, Ə. N. (2017). Azərbaycan Respublikasında dövlət dili siyasətinin formalaşması. *Azərbaycan Dövlətçilik Jurnalı*, 4(2), 45–58. 14 s.
5. Məmmədov, N. M. (2016). Qloballaşma şəraitində milli dil və milli kimlik. *Dil və Ədəbiyyat*, 3, 22–34. 13 s.
6. Quliyev, T. İ. (2014). *Azərbaycan ədəbi dilinin normaları*. Bakı: Nurlan. 284 s.
7. Əliyeva, S. R. (2019). Media məkanında Azərbaycan dilinin qorunması problemləri. *Jurnalistika və Cəmiyyət*, 2, 61–73. 13 s.
8. Rüstəmov, E. A. (2020). Təhsil sistemində ana dilinin rolu və funksiyaları. *Pedaqoji Araşdırmalar*, 1(5), 89–102. 14 s.
9. Axundov, A. A. (2012). *Dil siyasəti və dövlətçilik*. Bakı: Şərq-Qərb. 240 s.
10. Əliyeva, L. M. (2021). Rəqəmsal mühitdə Azərbaycan dilinin inkişaf perspektivləri. *İnformasiya Cəmiyyəti Problemləri*, 2, 37–49. 13 s.
11. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası. (2023). Bakı: Hüquq Yayınları. 160 s.

12. Prezident Administrasiyası. (2020). *Azərbaycan Respublikasında dövlət dili siyasətinin əsas istiqamətləri*. Bakı. 96 s.

Gulbəniz İsmayilzadə

PRESIDENT ILHAM ALIYEV'S SPEECH ON LANGUAGE

ABSTRACT

The main thrust of President Ilham Aliyev's speeches on language is the protection and development of the Azerbaijani language as one of the main pillars of national identity, state independence and national-spiritual values. The speeches specifically emphasize the importance of strengthening the status of the Azerbaijani language as the state language not only as a legal norm, but also in public consciousness, governance, education and everyday communication in a real way.

The President notes that language is the bearer of the historical memory, cultural heritage and national self-awareness of the people. In this regard, preserving the purity of the Azerbaijani language, preventing the uncontrolled use of foreign language elements and adhering to literary language norms are among the priority directions of state policy. In particular, the promotion of language culture is presented as an important task in the mass media, advertising texts, official documents and the education system. The speeches also touch upon the issue of the development of the Azerbaijani language in the conditions of globalization. President Ilham Aliyev, while recognizing the importance of international integration, states that it is necessary to respect the mother tongue and protect its superior position. It is especially noted that although the study of foreign languages is encouraged, this should not lead to the mother tongue being overshadowed. At the same time, the head of state considers it important to adapt the Azerbaijani language to scientific and technological progress, enrich the terminological base and expand the use of the language in the digital environment. This shows that the language is not only a legacy of the past, but also one of the main tools of modern and future development.

In general, President Ilham Aliyev's speeches on language clearly state that the Azerbaijani language is an integral part of the ideology of statehood, that its protection and development are considered the moral responsibility of every citizen, and that a consistent state policy is being implemented in this area.

Keywords: *Azerbaijan, state language, national, language, mother, values, globalization,, digital.*

РЕЧЬ ПРЕЗИДЕНТА ИЛЬХАМА АЛИЕВА О ЯЗЫКЕ

РЕЗЮМЕ

Основной посыл речей Президента Ильхама Алиева о языке – защита и развитие азербайджанского языка как одного из главных столпов национальной идентичности, государственной независимости и национально-духовных ценностей. В речах особо подчеркивается важность укрепления

статуса азербайджанского языка как государственного языка не только как правовой нормы, но и в общественном сознании, управлении, образовании и повседневном общении в реальном смысле.

Президент отмечает, что язык является носителем исторической памяти, культурного наследия и национального самосознания народа. В этой связи сохранение чистоты азербайджанского языка, предотвращение бесконтрольного использования элементов иностранного языка и соблюдение литературных норм языка являются одними из приоритетных направлений государственной политики. В частности, продвижение языковой культуры представлено как важная задача в средствах массовой информации, рекламных текстах, официальных документах и системе образования.

В речах также затрагивается вопрос развития азербайджанского языка в условиях глобализации. Президент Ильхам Алиев, признавая важность международной интеграции, заявляет о необходимости уважать родной язык и защищать его превосходство. Особо отмечается, что, хотя изучение иностранных языков поощряется, это не должно приводить к затмению родного языка. В то же время глава государства считает важным адаптировать азербайджанский язык к научно-техническому прогрессу, обогащать терминологическую базу и расширять использование языка в цифровой среде. Это показывает, что язык является не только наследием прошлого, но и одним из главных инструментов современного и будущего развития. В целом, в выступлениях Президента Ильхама Алиева о языке четко указывается, что азербайджанский язык является неотъемлемой частью идеологии государственности, что его защита и развитие рассматриваются как моральная ответственность каждого гражданина, и что в этой области проводится последовательная государственная политика.

Ключевые слова: *Азербайджан, государственный язык, национальный, язык, родной, ценности, глобализация, цифровые технологии.*

Rəyçi: *prof. Nadir Məmmədli*